

VINPOOTSALAMANDER

Lissotriton helveticus

(foto Jeger Herder / Buiten-beeld)

S127

Beschermingsstatus

Rode lijstcategoriën

Beschermingsstatus

Habitatrichtlijnsoort

Vogelrichtlijnsoort

Belangrijke leefgebieden

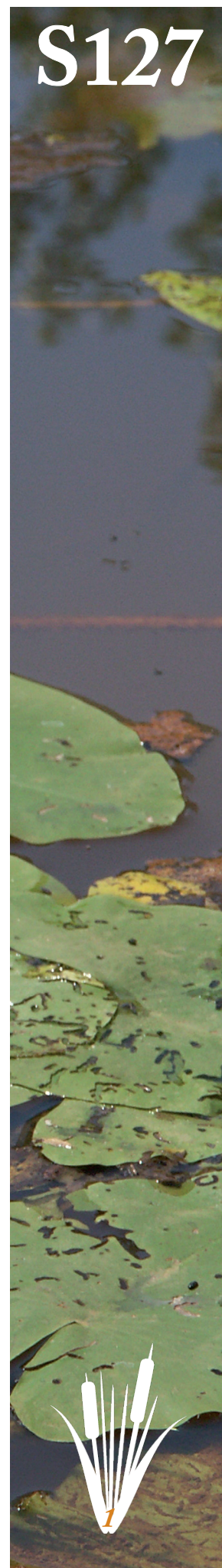
Korte soortbeschrijving

Soortkenmerken

De mannetjes van de Vinpootsalamander worden 8 cm lang, de vrouwtjes iets groter, tot 9 cm. De Vinpootsalamander blijft dus kleiner dan zijn aanverwante soort, de Kleine watersalamander. De mannetjes zijn in de late lente herkenbaar aan de zwarte zwemvliezen tussen de achtertenen en aan het draadje aan het uiteinde van de staart. De rug is lichtbruin tot olijfgroen, de keel is niet gevlekt en dat in tegenstelling met de Kleine watersalamander, de buik wel hoewel minder duidelijk dan bij de Kleine watersalamander en heeft een lichtgele tot oranjeachtige lengtestreep. Bij de vrouwtjes is er op de onderzijde van het lichaam nauwelijks een vlekkening te onderscheiden. In landfase blijft bij veel mannetjes een restant van de staartkam aanwezig. De larve bereikt een lengte van 3 tot 5 cm.

Ecologie

Tijdens de voortplantingstijd zijn ze zowel dag- als nachtactief; in de landfase meestal alleen 's nachts. De Vinpootsalamander plant zich voort in de maanden april en mei; pas in juni gaan ze weer aan land. De eieren worden elk afzonderlijk met de achterpoten tussen waterplantenbladeren gevouwen. Afhankelijk van de watertemperatuur komen ze na 2-4 weken uit. De pas uitgekomen larven zijn al gauw 7-10 mm lang en groeien snel tot een lengte van 5-6 cm. Ze voeden zich in eerste instantie met algen en

schakelen geleidelijk over op dierlijk voedsel. Na drie hebben ondergaan de larven een gedaanteverwisseling (metamorfose). De jongen gaan pas in augustus of september aan land. Na 2-3 jaar zijn ze volwassen.

Biotoopvereisten

De Vinpootsalamander prefereert in ons land vooral waterpartijen (poelen, karrensporen, vennen, vijvers, bronnen) in of aan de rand van bossen. Deze soort mijdt laaggelegen terreinen met alluviale bodems. De meeste gekende vindplaatsen situeren zich in heuvelachtige gebieden of op de vrij hoog gelegen plateaus tussen rivierdalen. In het heuvellandschap planten Vinpootsalamanders zich voort in bronpoeltjes, bospoelen, drinkpoelen en kleine, zwakstromende beekjes.

Hoewel de Vinpootsalamander in zowel onbeschaduwde als volledig beschaduwde wateren wordt aangetroffen, gaat de voorkeur uit naar halfbeschaduwde wateren. De mate van begroeiing van het water lijkt geen grote rol te spelen.

Verblijfplaatsen tijdens de waterfase

Geschikte voortplantingswateren variëren van kleine, periodiek droogvallende (regen-)plasjes, sloten, poelen, vennen tot zandafgravingen. Wat betreft chemische samenstelling en het trofieniveau (voedselrijkdom) van voortplantingswateren zijn Vinpootsalamanders niet erg kieskeurig: pH-waarden kunnen variëren van 3,7 tot 9,5 en het trofieniveau beslaat het hele spectrum van voedselrijk tot extreem voedselarm. Beneden een pH-waarde van 4,2 vindt echter geen succesvolle ontwikkeling van eieren en larven plaats. De mate van vegetatieontwikkeling mag uiteen lopen van vegetatieloos tot weelderig begroeid. Zowel sterk beschaduwde als zonnig gelegen wateren worden gebruikt. Een gulden regel voor een optimaal voortplantingswater is de afwezigheid van vis. Vissen (afhankelijk van de soort) zijn beduchte predatoren van salamandereieren en -larven. In wateren met een rijke onderwaterbegroeiing kunnen eieren en larven zich door de geboden schuilmogelijkheden evenwel voldoende ontwikkelen.

Verblijfplaatsen tijdens de landfase

Vinpootsalamanders zijn in de landfase sterk afhankelijk van de aanwezigheid van bos. Geschikte voortplantingswateren liggen dan ook in, of in de directe nabijheid van bos. Het type bos (loof-, gemeng- of naaldbos) is geen belangrijk criterium. Overdag houden de salamanders zich op onder stronken, dode bladeren, takken en stenen.

Salamanders die op het land overwinteren (overwintering in het voortplantingswater komt ook vaak voor) verblijven in allerlei gaten en spleten in de bodem, tussen wortels, onder stenen, boomstronken en bladhopen.

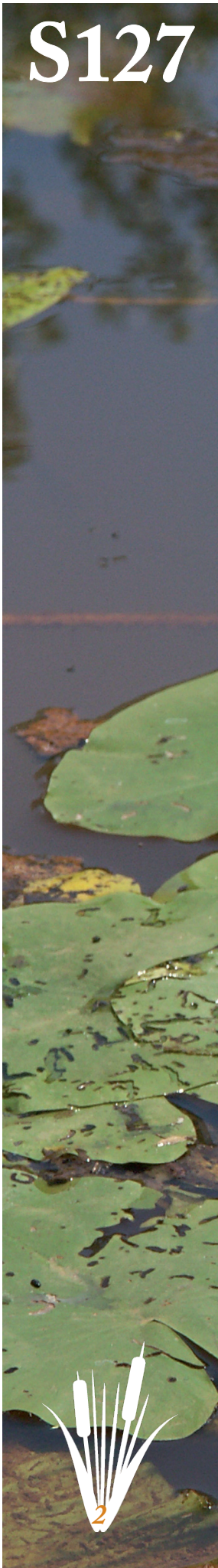
Populatie-uitwisseling en natuurverbindingen

De Vinpootsalamander is trouw aan zijn voortplantingswater. Jonge exemplaren zullen zich na hun metamorfose verspreiden in het landschap en daarbij ook andere wateren opzoeken. De dieren trekken jaarlijks van hun zomer- naar hun winterhabitat en terug. Houtkanten en heggen of ruige, opgaande kruidenzomen kunnen daarbij dienen als corridor tussen deze twee biotopen. Ze voorzien de dieren van de nodige beschutting tegen uitdroging, koude of predatie tijdens hun migratie. In de regel worden geen grote afstanden overbrugd. Het leefgebied van een Vinpootsalamander strekt zich uit over een afstand van ongeveer 100 tot 400 meter rond een voortplantingswater. Dit komt overeen met een leefgebied van ongeveer 10 ha groot.

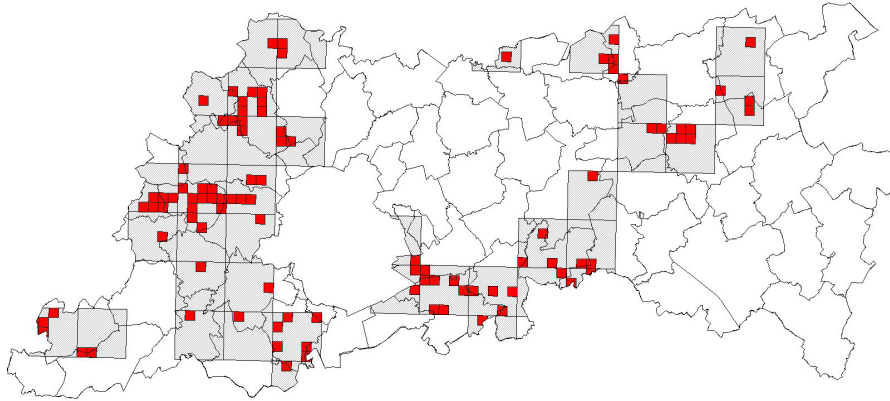
Voorkomen in de provincie Vlaams-Brabant

Regionale verspreiding

Deze soort mijdt laaggelegen terreinen met alluviale bodems. De meeste gekende vindplaatsen situeren zich in heuvelachtige gebieden of op de vrij hoog gelegen plateaus tussen rivierdalen. Aansluitend op de locaties in Oost-Vlaanderen wordt de soort teruggevonden in het Vlaams-Brabantse Pajottenland. Verder komt deze soort nog voor in of nabij grote boscomplexen zoals het Hallerbos, het Zoniënwoud en het Meerdaalwoud en omgeving.

Knel- en aandachtspunten

- Degradatie van (potentiële) habitats ten gevolge van het dempen, verlanden, vervuilen, vermesten of het teloorgaan van de oorspronkelijke functie van poelen zorgt ervoor dat steeds minder geschikte voortplantingswaters overblijven in het landschap. Met het verwijderen van structuurvormende landschapselementen als houtkanten en hagen verdwijnt ook (potentieel) geschikt landhabitat of wordt het bestaande landhabitat verder versnipperd en afgesneden van het omliggende gebied. De belangrijkste eis is de combinatie van voortplantingswateren en de directe nabijheid van bos. Het bos dient voldoende vochtig te zijn met schuilplaatsen in de vorm van dood hout en dikke bladlagen.
- Een leefgebied is slechts duurzaam geschikt wanneer het voortplantingswater gelegen is in een kleinschalige landschapsstructuur met (veel) houtige elementen en deel uitmaakt van een netwerk van poelen.

Overzicht maatregelen

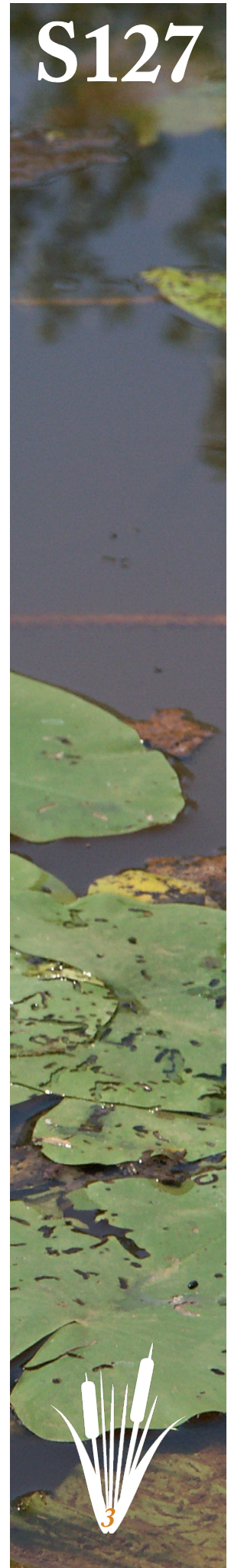
- H3.5. Herprofilen van plassen
- H3.6. Aanleg van poelen
- H7.13. Behoud van dood hout
- H11.1. Aanleg van een houtkant, heg of haag

-
- S127.1. Beveiliging van kelders – toegang versperren
  - S127.2. Beveiliging van kelders – uitstapplaatsen voorzien
  - S127.3. Toegankelijkheid van kunstmatige schuilplaatsen
  - S127.4. Beveiliging van rioolkolken
  - S127.5. Aanpassen van stoepranden
  - S127.6. Oversteekvoorzieningen
  - S127.7. Visvrije vijvers/poelen

Landschaps- en habitatgerichte maatregelen

H3.5. Herprofilen van plassen

Vijvers en poelen die dichtgroeien, worden ongeschikt voor de Vinpootsalamander en andere amfibieënsoorten. Plassen die aan verlanding onderhevig zijn, moeten regelmatig onderhouden worden. Dit gebeurt door de plas te ruimen tot op de oorspronkelijke minerale bodem. Om alsnog enige dekking door watervegetatie te behouden kan een deel van de vegetatie worden overgehouden (gefaseerd ruimen). Van de gelegenheid kan ook gebruik gemaakt worden om de plas te herprofilen. Zo kan er bv. een grotere ondiepe waterzone voorzien worden waar de zon het water sneller kan opwarmen wat een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van de aanwezige larven.

H3.6. Aanleg van poelen

In het cultuurlandschap dat deels uit open en beboste stukken bestaat, is de aanleg van poelen en vergelijkbare plassen gunstig voor de soort. De poelen worden bij voorkeur in de nabijheid van een houtkant of heg aangelegd die zo mogelijk in verbinding staat met een veldbos. Of er dienen natuurlijke elementen als houtkanten, hagen en bosjes als natuurverbinding en als landbiotoop voorzien te worden. Bij de aanleg moet rekening worden gehouden met de aanwezigheid van materialen waaronder en –tussen een vochtig milieu aanwezig is en waar de dieren kunnen wegkruipen zoals kleine houtstapels, kleine losse steenhopen of andere elementen. Ook in tuinen kan de aanleg van een poel voor Vinpootsalamander vruchten afwerpen wanneer in de omgeving voldoende tuinelementen aanwezig zijn waaronder het dier kan schuilen en ruige(re) vochthoudende hoekjes – bijvoorbeeld met hoog gras of struikgewas - worden overgehouden.

Foto: Poelen, ook in tuinen, zijn belangrijke stapstenen voor de Vinpootsalamander. Een natuurlijke inrichting ervan is van groot belang (foto Regionaal Landschap Noord-Hageland).

H7.13. Behoud van dood hout

Het bosbeheer moet rekening houden met de aanwezigheid van voldoende stukken middelgroot tot groot liggend dood stamhout op vochtige plaatsen (tot 50 meter afstand) van het waterhabitat. Op plaatsen met weinig dood hout kunnen houtstapels worden aangelegd met resthout.

H11.1. Aanleg van een houtkant, heg of haag

Hagen en struweelrijke houtkanten komen niet alleen als landhabitat in aanmerking maar dienen eveneens als verbinding tussen land- en waterhabitat. Geschikte houtkanten zijn voldoende breed (ca. 6 m), bezitten een goed ontwikkelde kruidlaag en bevatten kleine structuren die de Vinpootsalamander dekking en onderkomen geven. Het laten liggen van stammetjes van hakhout en het opwerpen van kleine houtstapels past hierin het best.

Soortgerichte maatregelen

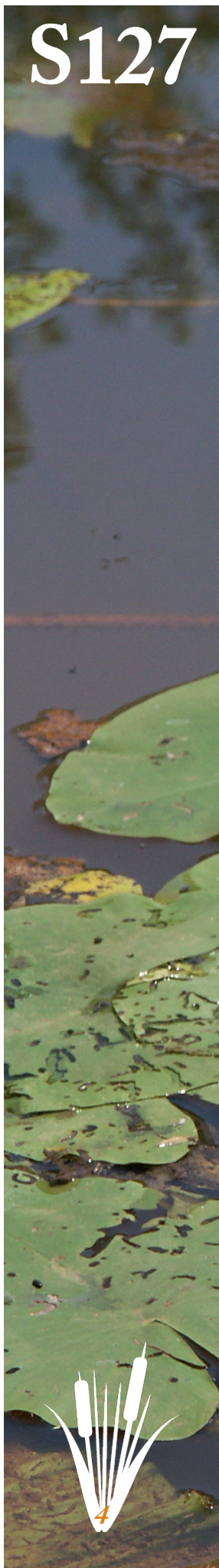
De Vinpootsalamander is geen veeleisende soort. Mogelijke maatregelen sluiten geheel aan op deze die ook voor andere in plassen levende amfibieën geschikt zijn. Enkele vragen evenwel voor de Vinpootsalamander bijzondere aandacht.

S127.1. Beveiliging van kelders – toegang versperren

In het najaar gaan Vinpootsalamanders op zoek naar een geschikte overwinteringsplek. Deze ligt in een vochtige omgeving en bezit een tamelijk constante temperatuur die niet onder het vriespunt daalt. Veel kelders van woningen blijken aan deze voorwaarden te beantwoorden waardoor veel Vinpootsalamanders in kelders terechtkomen. Vaak geraken ze langs de verluchtingsgaten naar binnen en vallen ze een stuk lager in de kelder waarna ze er niet meer uit kunnen. Om dit te verhinderen kan met harde plastic onderaan de opening een 20 cm hoge, schuin opstaande wand worden gemaakt. De rand hiervan wordt bovenaan 5 cm naar buiten toe omgeplooid en naar beneden getrokken waardoor een 1-vormig opstandje ontstaat dat aan de muur wordt bevestigd. Het keerwandje overlapt langs weerszijden een vijftal cm met de muur en tussen de naden mag geen ruimte worden overgelaten.

S127.2. Beveiliging van kelders – uitstapplaatsen voorzien

In het geval een beveiliging van toegangen onmogelijk is, kan aan de dieren die in de kelder geraken de mogelijkheid geboden worden om er terug uit te klimmen langs een geïmproviseerd laddertje van fijnmazige gaasdraad dat tussen twee latjes wordt gespannen en in verbinding met de toegangsopening staat. Het laddertje wordt schuin tegen de muur geplaatst en stevig bevestigd.

Naast woningkelders hebben nog andere kelderachtige structuren een gelijkaardig effect op dieren. Dit geldt onder meer voor wateropvang-, waterretentie- en waterzuiveringsbekkens evenals voor (open) waterafvoerkanalen, waterputten, rioleringen en betonnen tuinvijvers. Ook hier zijn gepaste voorzieningen noodzakelijk, maar wordt het best gebruik gemaakt van bestaande uitstapsystemen die vooral op de Duitse markt beschikbaar zijn en die bestaan uit een vlottend uitklamsysteem. Volgende systemen bestaan:

- amfibieënlander of -loopplank;
- amfibieënbuis;
- uitstapeiland.

S127.3. Toegankelijkheid van kunstmatige schuilplaatsen

In tegenstelling tot de eerder vermelde maatregel (S127.1.) kan het zinvol zijn om kunstmatige ruimtes zoals ijskelders, veldbunkers, ruïnes, enz. toegankelijk te maken voor overwinterende amfibieën door kleine en smalle toegangsoeningen te creëren. In bakstenen gebouwtjes kan dit door onderaan de muur een kleine opening in de muur te kappen of te boren die toegang verschaft. Wanneer een deur aanwezig is kan ook deze worden gebruikt om onderaan een of twee kleine openingen uit te zagen die toegang geven. De openingen worden niet te groot gemaakt om geen tocht te creëren waardoor de schuilplek zou kunnen uitdrogen en ongeschikt wordt. Ook hier geldt dat de nodige voorzieningen moeten worden getroffen om ervoor te zorgen dat de dieren achteraf de schuilplek ook weer gemakkelijk kunnen verlaten (maatregel S127.2.).

Foto: Openingen in gebouwen, of schuilplekken onder materialen, dakpannen, stapelhout en dergelijke verschaffen beschutting aan amfibieën gedurende de winter. (Foto Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud)

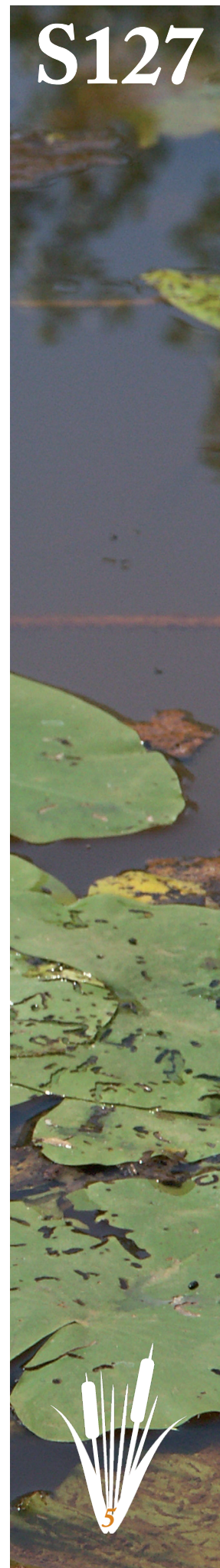
S127.4. Beveiliging van rioolkolken

Net als in kelders geraken veel amfibieën ook in rioleringen gevangen wanneer ze tijdens de trek over wegen stoepranden volgen. Vaak blijven ze onopgemerkt in de kolken zitten. Om te voorkomen dat dieren langs de rioolroosters in het rioleringsstelsel terecht komen zijn andere roostertypen bedacht. De gebruikelijke spijlroosters waartussen amfibieën kunnen glippen, worden vervangen door roosters met dichte(re) spijlen (spijlafstand maximaal 1,6 cm) ofwel afgedekt met grove kiezel of een fijnmazig net. Het laatste systeem vermindert de wateropvangcapaciteit en bevordert het dichtslibben en is daarom enkel toepasbaar op plaatsen met een beperkte waterafvoer. Het moet ook regelmatig gereinigd worden. Een nauwere spijlafstand verhindert niet dat salamanders en jonge kikkers en padden alsnog door het rooster kunnen vallen. Roosters met platte spijlen, die in het verlengde van de trekrichting liggen, zorgen evenwel voor minder slachtoffers.

S127.5. Aanpassen van stoepranden

Voor amfibieën die tijdens de trek een weg oversteken vormt een hoge stoeprand aan de overzijde vaak een onoverkoombare hindernis. Als gevolg daarvan, volgen de dieren vaak de stoeprand en komen zo via rioolroosters in rioleringen terecht. Door een rioolrooster op enige afstand van de boordsteen te plaatsen, kunnen de dieren zonder gevaar tussen de boordsteen en het rooster kruipen. Kan dat niet, dan kan langs het rioolrooster een speciaal voor amfibieën ontworpen put-omleidingssteen met een uitsparing worden geplaatst.

Stoeperen kunnen in de trekzone op regelmatige afstanden onderbroken worden of van een over- of onderdoorgang worden voorzien. Opstaande randen zijn (plaatselijk) te vervangen door afgeschuinde of vlakke boordstenen of worden langszij voorzien van

platte, trapvormige verloopstukken. Ook kunnen met asfalt of beton kleine - ongeveer 1 meter lange - schuine opstappen tegen de stoepband gegoten worden.

S127.6. Oversteekvoorzieningen

Tijdens migraties tussen winter- en zomerhabitat moet de Vinpootsalamander, net als veel andere amfibieënsoorten, vaak verkeerswegen oversteken. Daarbij is de kans groot dat ze door voorbijrijdende auto's worden overreden. Om hieraan een oplossing te geven zijn diverse oversteekvoorzieningen bedacht die deel uit geleidende structuren en deels uit tunnelvormige onderdoorsteeken bestaan. Ze vereisen niet alleen een goede inplanting maar ook een regelmatig onderhoud om goed en efficiënt te kunnen functioneren. Het geheel van deze voorzieningen wordt besproken in de brochure 'Amfibieën onderweg'. De brochure geeft een samenvatting van een meer gedetailleerde studie over ontsnipperingsmaatregelen voor amfibieën in Vlaanderen. Deze laatste publicatie geeft ook aan waar zich grote trekbewegingen van amfibieën voordoen en maatregelen dringend noodzakelijk zijn. Meer recente informatie hierover kan door Hyla - de amfibieën- en reptielenwerkgroep van Natuurpunt - geleverd worden.

Foto: Amfibieëntunnel met geleidingswand (systeem Aco) te Oud-Heverlee. (foto Econnection)

S127.7. Visvrije vijvers/poelen

Het visvrij houden van vijvers of periodiek afvissen van poelen is een belangrijke maatregel voor Vinpootsalamanders. Vissen vormen een bedreiging voor zowel de voortplanting als voor de optimale habitatkwaliteit van deze soort. Bij aanwezigheid van vis is een weelderige onderwaterbegroeiing noodzakelijk, om voldoende dekking tegen predatie te waarborgen.

Financierings- en ondersteuningmogelijkheden

Algemeen

- Ondersteuning gemeentelijk natuurbeleid
- Subsidie voor de aankoop van natuurgebieden
- Landschapsteam

Soortgericht

- Bijzonder natuurbeschermingsproject

Habitatgericht

- Beheerovereenkomst verminderde bemesting voor een betere waterkwaliteit
- Beheerovereenkomst perceelsrandenbeheer
- Beheerovereenkomst aanplanten en onderhouden van houtige kleine landschapselementen
- Beheerovereenkomst onderhouden van bestaande houtige kleine landschapselementen
- Beheerovereenkomst aanleggen en onderhouden van poelen
- Gemeentelijke subsidies voor de aanleg en onderhoud van poelen en kleine landschapselementen

Lopende initiatieven

- Amfibieënoverzetacties

In verschillende gemeenten worden jaarlijks – in het vroege voorjaar – door vrijwilligers overzetacties voor amfibieën georganiseerd op gekende trekroutes over wegen. De meeste acties worden gecoördineerd of opgevolgd door Hyla - de

amfibieën- en reptielenwerkgroep van Natuurpunt.

- Oversteekvoorzieningen voor amfibieën
Oversteekvoorzieningen zijn reeds op verschillende plaatsen door Vlaams-Brabantse gemeenten aangelegd. Niet alle voorzieningen functioneren optimaal. Voor een bespreking van hun efficiëntie en doelmatigheid wordt verwezen naar de studie 'Doelmatigheidsanalyse van amfibieëntunnels en -geleidingswanden in Vlaanderen'.

Opvolgings- en evaluatiemogelijkheden

Nachttelling aan plas

Vinpootsalamanders zijn in natuurlijke plassen overdag moeilijk waar te nemen. 's Nachts zijn de omstandigheden hiertoe beter geschikt en kan met behulp van een lamp naar de dieren worden uitgekeken.

Inventarisatie van poelen met schepnet en/of fuik (vergunningsplichtig)

De aanwezigheid van Vinpootsalamander kan worden vastgesteld door het zoeken naar eierenafzettingen, larven en/of adulte exemplaren in geschikte plassen. Larven en soms ook volwassen exemplaren kunnen met behulp van een schepnet uit het water worden gevestigd. Volwassen exemplaren kunnen ook met een amfibieënfuik worden gevangen. Inventarisatie gebeurt in het voorjaar gedurende de voortplantingsperiode. Eventueel kan later op het jaar ook onder objecten in de nabijheid van de plas naar volwassen exemplaren worden gezocht. De grootste kans om de dieren te vinden is van half maart tot eind april. Vanaf begin juni tot in augustus kunnen de larven in het water worden gevonden. Het onderscheid met de larven van de Kleine watersalamander is zeer moeilijk. Hierdoor kan het inventariseren aan de hand van larven alleen worden toegepast wanneer de Kleine watersalamander ontbreekt.

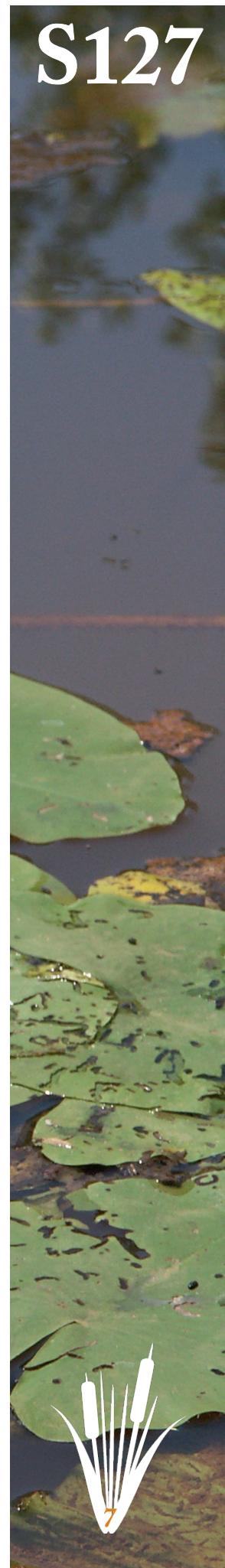
Opvolgen van amfibieënoverzetacties

Onder de dieren die tijdens amfibieënoverzetacties worden overgezet, zitten vaak Vinpootsalamanders. Het bijhouden van een statistiek van de overgezette dieren geeft enige indicatie over de populatie en de verhouding tussen de soorten. De tellingen zijn evenwel onvoldoende om een juiste indicatie te geven van het populatieaantal.

Referenties & verdere informatie

Publicaties

- Bauwens D. & Claus K. (1996). Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen. De Wielewaal, Turnhout. 192 p.
- Colazzo S., P. Baert, F. Valck & Bauwens D. (zonder jaartal). Richtlijnen voor behoud en beheer van amfibieën (populaties). Likona. 16 p. www1.limburg.be/likona/WherpvtvlnaH8.pdf
- Colazzo S., P. Baert, F. Valck & Bauwens D. (zonder jaartal). Kwantificeren van recente veranderingen in status van amfibieën en hun biotopen in het landelijk gebied. Niet-technische samenvatting. 8 p. www.hylawerkgroep.be/index.php?pdf=_documenten/vlina%20samenvatting.pdf
- Criel, D. (2001). Doelmatigheidsanalyse van amfibieëntunnels en -geleidingswanden in Vlaanderen. Econnection i.o. afdeling Algemeen Milieu- en Natuurbeleid - cel Natuurtechnische Milieubouw van het Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL).
- Criel, D. (2002). Amfibieën onderweg. Maatregelen voor de bescherming van amfibieën op onze wegen. Econnection i.o. afdeling Algemeen Milieu- en Natuurbeleid - cel Natuurtechnische Milieubouw van het Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL). 32 p.
- Morales, J.J., Peris S. & Pedraza, Y.E. (2000): Utilización de pasos específicos de fauna y mortandad asociada en un canal de los páramos del norte de España (Guardo, Palencia). Galemys 12 (1): p. 25-40.

S127

- Van den Balck E. (2001). Maatregelenprogramma voor bepaalde amfibieënsoorten in het zuiden van de provincie Limburg. Econnection. 185 p.
- Van Uchelen E. (2006). Praktisch natuurbeheer: amfibieën en reptielen. KNNV Uitgeverij Utrecht. 151 p.

Websites

- www.natuurpunt.be/nl/leer-amfibien-herkennen_1416.aspx
- www.hylawerkgroep.be
- www.vlaamsbrabant.be

Folders

- Werken voor meer duurzaamheid (2002) 38 p.
- Herken paddemanders en slangedissen. Daar kikker je van op. Determinatie van amfibieën en reptielen in de Benelux.
- Richtlijnen voor behoud en beheer van amfibieën(populaties). Likona. 16 p.

Advies

- Hyla – Amfibieën- en reptielenwerkgroep Natuurpunt

